

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-47>

УДК 342.7:351.753(477)

Соха С.С., Павлов Р.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СТАТТЯ N КОНСТИТУЦІЇ «ПРАВО НА ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ»

Анотація. Держава – це захист. Захист права приватної власності, життя, здоров'я, інтересів, свобод тощо. Цей захист може відбуватися багатьма чинниками, один з яких зброя. Споконвічно людина володіла предметом, який міг її захистити, але з ХХ століття деякі держави забороняють своїм громадянам мати, користуватися зброєю, гарантуючи ефективне використання монополії на насильство проти злочинців, хоча, одночасно з тим, в інших державах навпаки це право продовжують гарантувати і розвивають цивільну мілітаризацію. З того виникає питання, право на зброю – захист чи надлишок? У цьому контексті доречно роздвільняти це питання з універсалізаційного підходу, тому що, як показує практика, наявність зброї у одних і відсутність її у протилежного боку згодом приводять до перекосів з поглинанням безбройних, тому державам варто зосередитись на позиціях способу забезпечення прав і свобод своїх громадян.

Ключові слова: короткоствольна зброя, легалізація, право, Конституція, захист.

Sokha Semen, Pavlov Ruslan

Yaroslav Mudryi National Law University

ARTICLE N OF THE CONSTITUTION “THE RIGHT TO POSSESSION OF ARMS”

Summary. State is a defense. Protection of the right to private property, life, health, interests, freedoms and the like. This protection can be accomplished by many factors, one of which is a weapon. Originally, a person possessed an object that could protect him, but since the 20th century, some states banned their own citizens from possessing, using weapons, guaranteeing the effective use of the monopoly on violence against criminals, although, at the same time, in other states, on the contrary, this right continues to guarantee and develop a civil militarization. The question arises, the right to a weapon – protection or surplus? We conclude that the weapon is among the civilian population, but the layers that have access to it are criminals and people with high incomes, other law-abiding citizens are limited in access to this type of self-defense. Of course, we do not say that it is necessary to implement short-barreled weapons, as in the markets in Somalia, it is necessary to undergo medical examinations, have use skills, special permits, but without unnecessary aggravating procedures that encourage restrictions on the acquisition and use of firearms. The more armed people there are, the fewer crimes are committed in it, therefore, taking into account world experience and statistics, we see a direct correlation between reducing the number of crimes in a society and increasing the level of protection of the rights and freedoms of civil society and the rule of law. Isolated examples of mass killings are a problem of the psyche, not of a weapon, and behind the examples above, the criminals will find a way to cause mass casualties and, when others have a weapon for self-defense, the tragedy with a large number of victims can be prevented. But, while the arming of the population is problematic by the process, since the state is not always ready to give citizens such a right due to fears of using weapons against the state itself. Society is a dangerous mixture of attitudes and sentiments, the element of which significantly limits the range of actions of government institutions, does not allow usurping power and making decisions absolutely opposite to its interests, so it's easier to transfer the functions of protecting the police system that is completely controlled by the regime than giving freedom to the population.

Keywords: short-sword weapon, legalization, law, Constitution, defense.

Постановка проблеми. Легалізація короткоствольної вогнепальної зброї в світовому практикумі сприймається суперечливо. Післявоєнна розруха, мілітаризація, як атрибут тоталітарних держав, протести, революції ХХ сторіччя із застосуванням зброї спонукали певну кількість держав до самозахисту, тобто забрати зброю у населення. Наразі аргументами проти легалізації зброї є неможливість гарантувати безпеку населення, складність процедури, виведення на рівень аморальності навіть теми про таку можливість. Як правило, для маніпуляції застосовується картинка страшного теракту чи поодинокі новини про стрілянину активно мусуються, чим створюється ілюзія великої проблеми, забувають про об'єктивну статистику з цього питання. У зв'язку з цим актуальним і необхідним є комплексний аналіз питання із застосуванням досвіду зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні позиції стосовно наявного питання зустрічаємо від декількох сторін, як то лобісти, представники мілітарної промисловості, пацифісти і хо-

лофоби, середньостатистичний неангажований мешканець певної держави. Звертаємо увагу на статистику і аналіз статистики, бо, як буде показано залі у роботі, навіть до «фактичних даних» варто ставитися із сумнівом бо можливі маніпуляції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Право на зброю варто аналізувати не з контексту вирішення окремих проблем, які наявні у суспільстві: злочинність, соціальна організація, спробуємо це зробити з погляду на теоретичні засади, які держава, як соціальний конструкт, пропонує своєму громадянину. Зокрема, потребує подальшого аналізу зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї з аналізом статистики і проведенням кореляції у питаннях забезпечення принципів права із реалізацією права на зброю.

Мета статті. Метою статті є аналіз наявних даних з подальшими висновками щодо позитивних і негативних ознак наявного закріпленого права на зброю і його відсутності ґрунтуючись на досвіді зарубіжних держав.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про країни з дозволом існування права на зброю, маємо на увазі: Гондурас, Фінляндія, Сербія, Швеція, Литва, Норвегія, Австрія, Швеція, Швейцарія, Чехія, США, Ізраїль тощо, коли про обмеження прав у використанні, то це: Україна, Великобританія, Австралія, Люксембург, Нова Зеландія тощо.

Важливим питанням цієї роботи є аналіз спроможності забезпечення конституційно-правового статусу особи з реальними можливостями його гарантування. Під правовим статусом розуміємо правосуб'єктність, права, свободи, обов'язки, законні інтереси, юридичну відповідальність, гарантії правового статусу. Оцінюючи ці елементи ми можемо вести мову про розвиток демократії, громадянського суспільства, правової держави тощо, хоча в площині де-юре маємо одну картину, коли де-факто усе може виглядати інакше.

Перш за все звертаємо увагу на забезпечення існування певних інституцій, порядків у державі, щоб оцінювати реальну актуальність в аналізі спроможності забезпечити кожній особі гарантований їм у державі статус.

З того звертаємо увагу на інститут примусу, він виражається у двох чинниках, як то усе загальна монополія на насильство державою і з іншого боку більш м'який приклад, коли населення має можливості широкого самозахисту від небезпеки, яка може вчинятися проти нього.

Право на володіння зброєю наразі є актуальним через загрози, які має людина у контакті зі світом: експансія азіатів і африканців на європейських територіях, безупинне підвищення рівня терористичної загрози у світі, окремо звернімо увагу на діяльність ІДІЛ, певні зони напруження, як то: Косово, Донбас, Крим, Придністров'я, Осетія, Кенія та інші, зростаючий рівень злочинності на територіях нерозвинених держав. Можемо віднести до переліку останніх Україну з наявним воєнізованим конфліктом, переходом до недоталітарної держави і проблеми з гарантуванням, реалізацією і захистом прав та свобод населення.

Постає питання про те, як людина може себе убезпечити від потенційної загрози собі, близьким, країні і власності. З 1991 року українець покладається лише на свої зусилля по реальному самозахисту. Національне законодавство дає нам таке правове поле з реалізації цього права:

1. У п. 1 ст. 36 розділу 8 ККУ представлено поняття необхідної оборони як «дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання», далі в п. 5 читаємо: «Не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає».

2. Конституція України звертає у ст. 21 увагу на непорушність людських прав і рівність кож-

ного, у ст. 27 – право на життя і заборону його позбавлення іншою людиною, ст. 28 на повагу гідності, ст. 29 на свободу і особисту недоторканість та інші статті стосовно захисту приватної власності, житла, переконань.

З того ставимо закономірне питання, чи може середньостатистичний громадянин України придбати і носити з собою зброю для самозахисту і оборони національних інтересів? Закон дає нам дозвіл на вільні чи санкціоновані державою засоби, як то: газовий і перцовий балончик, електрошокер, пневматична, газова і травматична зброя.

Чи несе це реальний захист? Статистика, історія і глузд суперечать цьому, найефективніше захищає людину зброя, яка призводить до летального результату нападника. До цього можемо додати праці з психологічних досліджень про проведення аналізу поведінки потенційного злочинця проти людини беззбройної, озброєною іграшками описаними вище і тим, від кого є ризик реальної смертельної небезпеки.

У США право на володіння зброєю записано у другій поправці до Конституції США від 15.12.1791 р.: «Через те, що для безпеки вільної держави необхідне добре організоване ополчення, право народу мати і носити зброю не повинне обмежуватися» У деяких містах у США володіння зброєю є обов'язковим. І людина зобов'язана тримати в будинку хоча б одну одиницю вогнепальної зброї. Грабіжники зізнаються, що бояться озброєних домовласників більше, ніж поліції.

Противники дозволу на збройний самозахист вказують на «високий рівень загибелі» людей від вогнепальної зброї у тих країнах, де володіння нею дозволено. Але при цьому забувають про деякі «нюанси». У цих країнах в рази менша кількість зґвалтувань, розбійних нападів, крадіжок і грабежів. А значна частина «загиблих від зброї» – це саме ті, хто намагався скоїти зґвалтування, грабіж чи крадіжку. Тобто люди змогли себе захистити від тих, хто порушував закон.

Ірландія заборонила і конфіскувала величезну кількість стрілецької зброї в 1974 році. З того часу кількість убивств у країні збільшилась у п'ять разів. У Канаді влада з 1978 року почала кампанію з обмеження і вилучення зброї, як наслідок зростання злочинності становить 45%.

До речі, уряд Британії заборонив володіння вогнепальною зброєю в січні 1997 року. Однак у 2003 році він же повідомив, що за сім років кількість насильницьких злочинів зростає на 88%, зокрема, збройних пограбувань – на 101% [1].

Показово, що 53% англійських пограбувань відбуваються, коли хто-небудь перебуває вдома, в Америці, де грабіжники визнаються в боязні збройних домовласників більше, ніж поліції, таких лише 13%.

Звіт ООН в 2002 помітив Англію та Уельс у верхній рядки таблиць кримінальності серед 18 розвинених країн. Через 5 років після загальних заборон на вогнепальну зброю злочинність з його застосуванням подвоїлася [2].

Випадків, коли зброя використовується для захисту життя, а не для того, щоб відняти його, у 80 разів більше. З 5 опитаних злочинців зізнались, що не стали б зв'язуватися з озброєною жертвою.

Ще один факт, на рахунок того, що чим більше зброї – тим краще, є статистика володіння.

На руках у американців знаходиться 270 млн. одиниць цивільної вогнепальної зброї, і за кількістю зброї на душу населення США посідає перше місце у світі. На 100 чоловік там доводиться 88,8 одиниць зброї.

Для прикладу, в Ємені ця цифра становить 54,8, у Швейцарії – 45,7, у Фінляндії – 45,3. Але найвищий коефіцієнт убивств на душу населення, як не дивно, не в США, а в Гондурасі. На 100 тис. чоловік там припадає 91,6 убивств на рік, в Сальвадорі – 69,2, в Кот-д'Івуарі – 56,9, на Ямайці – 52,2, в США – лише 4,8.

У країнах з жорстким збройовим законодавством рівень убивств перевищує аналогічні показники в країнах з вільним обігом зброї. Для порівняння: у дев'яти європейських країнах з найменшою кількістю зброї у населення трапляється у три рази більше вбивств, ніж у дев'яти європейських країнах з найбільшою кількістю зброї у населення.

Крім того, озброєні громадяни краще за поліцейських справляються зі злочинцями: у США налічується 794 тис. поліцейських, а озброєних громадян – 80 млн. Відсоток помилок, які вони допускають, становить 11 і 2 відповідно.

Кількість жертв психів, котрі влаштовують масові вбивства, також свідчить про більшу ефективність озброєних громадян, ніж поліцейських: коли серед ймовірних жертв виявляється озброєний громадянин, то псих, пересічно, встигає вчинити 2,3 убивства (проти 14,3, коли всі жертви неозброєні).

Для прикладу, 1982-го року у місті Кеннесо, штат Джорджія, була ухвалена законодавча постанова, за якою у всіх домоволодіннях має бути вогнепальна зброя для самооборони. Кількість пограбувань будинків відразу ж зменшилась на 88%. І сьогоднішній день кількість насильницьких злочинів у цьому місті на 85% менша, ніж пересічно по всій країні. [3] І навпаки, коли ми говоримо про роззброєння населення, то мається на увазі як раз вилучення нелегальної зброї, після збройних конфліктів, щоб провести облік і вже потім на офіційному рівні з реєстрацією забезпечити це право.

Чому КУ, яка за своєю суттю є квінтесенцією національної думки, прагнень, досвіду, не позначає у 2-у розділі право на володіння летальною зброєю при тому, що право мати зброю відносимо до природних прав людини. Історично держава не надавала дозволи, санкції чи зобов'язання на володіння зброєю, це сприймалось, як буденність, самозрозуміла річ, лише нещодавно світова спільнота вирішила узяти це питання під нагляд і з 20 сторіччя перетворює це право на позитивне, тобто лише держава може дозволити, а не громадянин на власний розсуд. Але не усі країни підпали на тренд пацифікації і роззброєння беззахисних, у США було офіційно визнано: людина може себе захищати усіма можливими способами, прирівняно зброєю до нормального атрибуту повсякденно життя. Філософи, науковці, які у своїх працях вивчали і тлумачили право на зброю, як то: Аристотель, Цицерон, Джон Лок, Макіавеллі, англійські вігі, Вільям Блекстон, розходились у питанні про природність цього права, чи воно є обов'язково допоміжним, або лише необхідне в обставинах часу, але ко-

жен дійшов до думки його невід'ємності. Зброю упродовж історії забирали у рабів, кріпосних, полонених, васалів, колоній. Чи може бути людина вільною без змоги здійснити повний самозахист? Констагуємо, що ні. Історія нашої країни це споконвічна боротьба, починаючи від формування нації з Київської Русі, далі боротьби селян, козаків, вояків різних формувань. Без зброї у кожного свідомого українця ми не існували би зараз з того виносимого питання про потребу конституційної реформи. Держава зобов'язана допомагати українцям у долученні до культури воїна, людини повноцінної і сильної. Слід створити законодавство під новий інститут, вести облік людей, які мають зброю, пройшли підготовку її володіння, визнані психічно стабільними. Загалом є раціональним перейняти досвід у інших країн, як то Швеція, Швейцарія, США, де вже існує практика озброєння населення.

Помічаємо, що у дискурсі зброярів і противників велику кількість маніпуляцій пов'язаних, на прикладі Великобританії бачимо, що після посилення збройового законодавства з'явилась статистика, спрощені графічні таблиці в яких показується, як кількість вбивств із застосуванням вогнепальної зброї зменшилась у період з 2000 по 2010 роки, але у той самий час не надається інформація стосовно кількості вбивств із застосуванням інших видів зброї, вона помітно збільшилась і в загальному підсумку говоримо, що цифра суттєво вниз не пішла, але на думку пересічного громадянина така інформація впливає відчутно, чим призводить до хибних висновків. Іще одним прикладом є застосування статистики зменшення кількості вбивств, на прикладі Австралії бачимо, що статистика малює зменшення кількості тяжкого злочину у період з 2006 по 2010, але, не враховуючи історичний метод у статистиці приходимо до хибного висновку, що обтяження законодавства, яке пов'язано зі зброєю пропорційно впливає на декриміналізацію суспільства; якщо подивитися на динаміку з 2000-го року, бачимо, що кількість вбивств зменшувалась з кожним роком і обмеження в правах зброярів не вплинули на загальну статистику, бо закономірність спостерігалась явно з 2000 [4].

В Андоррі та Швейцарії громадянам дозволено мати не тільки цивільне, але і бойову вогнепальну зброю, оскільки відповідальність за оборону країни лежить на самих громадянах, яких у разі необхідності можуть мобілізувати в будь-який момент. Інколи держава прямо зобов'язує громадян мати зброю в певних випадках, як зробила Норвегія на островах архіпелагу Шпіцберген через небезпеку піддатися нападу з боку полярних ведмедів, і мерія міста Кеннесо в штаті Джорджія (США), через зростання злочинності. У штаті Вісконсіс (США) також існує обов'язок громадян мати зброю для самооборони. Відсутність у громадянина зброї породжує у цьому штаті обов'язок сплати відповідного податку «на захист». При цьому презумується, що громадянин сам повинен себе захищати. Якщо він перекладає цю функцію на штат – він зобов'язаний сплачувати відповідний податок, розмір якого достатньо високий [5].

Окремої уваги заслуговує питання щодо нагородної зброї, яка часто дістається за досягнення

на благо держави, за особливі досягнення тощо, помічаємо, що такою нагородною зброєю досить часто володіють можновладці через власні домовленості щодо такого отримання, тому знову постає питання рівності між середньостатистичним громадянином і обдарованим, і злочинцем, і найбільш заможними верствами, бо вони мають зброю і потенційно здатні її застосувати, коли переважна більшість громадян беззахисні.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Доходимо до висновку, що зброя перебуває серед цивільного населення, але верстви, які мають до неї доступ, це криміналітет і люди з високим достатком, інші законослухняні громадяни обмежені у доступі до такого виду самозахисту. Звісно ми не говоримо, що потрібно реалізовувати короткострокову зброю, наче на ринках в Сомалі, необхідно проходити обстеження медичного характеру, мати навички використання, спеціальні дозволи, але без зайвих обтяжуючих процедур, які спонукають обмеженню в отриманні і користуванні вогнепальною зброєю. Чим більше озброєне населення, тим менше злочинів у ньому вчиняється, тому, з огляду на світовий досвід і неманіпульовану статистику, бачимо, пряму кореляцію

зменшення кількості злочинів у суспільстві з підвищенням рівня захисту прав і свобод громадянського суспільства, правової держави. Поодинокі приклади масових вбивств проблема психіки, а не зброї і за прикладами вище, злочинці знайдуть спосіб спричинити масовість жертв і, коли інші мають зброю для самозахисту, трагедії з великою кількістю жертв можна не допустити.

Але, наразі озброєння населення є проблематичним процесом, оскільки держава не завжди готова надати громадянам таке право через побоювання у застосуванні зброї проти самої держави. Суспільство – це небезпечна суміш поглядів, настроїв, стихія якої суттєво обмежує коло дій владних інститутів, не дає узурпувати владу і приймати рішення абсолютно протилежні його інтересам, тому простіше передати функції з охорони поліцейській системі, яка є повністю підконтрольною режиму, аніж давати свободу населенню.

З того виводимо, що кожне право і свобода у Конституції України є декларованими і ефемерними, допоки громадянин не просто у правовому полі, а і у реальному зможе їх захистити. Лише раб не має зброї, бо господар розуміє, що реакція буде миттєва.

Список літератури:

1. Українська асоціація власників зброї (2015). Цікаві досліди: Журналіст гуляв зі зброєю центром Рівного. URL: https://zbroya.info/uk/blog/12610_tsikavi-doslidi-zhurnalist-guliyav-zi-zbroieiu-tsentrom-rivnogo/
2. Українська асоціація власників зброї (2015). Історія заперта на ношення озружия в Британії и результат... URL: https://zbroya.info/ru/news/38448_istoriia-zapreta-na-noshenie-oruzhiia-v-britanii-i-rezultat/
3. Українська асоціація власників зброї (2015). Цікава статистика про володіння зброєю в США. URL: https://zbroya.info/uk/blog/6291_tsikava-statistika-pro-volodinnia-zbroieiu-v-ssha/
4. Українська асоціація власників зброї (2015). Як хоплофоби маніпулюють статистичними даними про зброю і вбивства. URL: https://zbroya.info/uk/blog/6805_yak-khoplofobi-manipuluyut-statistichnimi-danimi-pro-zbroiu-i-vbivstva/
5. Фріс Павло (2015). Право громадян на зброю: pro et contra. Інформаційний портал ХПГ Права людини. *Наше право*. № 3. С. 77–85. URL: <http://khp.org/index.php?id=1443619790>
6. Соха С.С. (2017). Стаття N розділу II Конституції України «Право на володіння зброєю». Збірка тез наукових доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції (27-28 жовтня). Харків : Права людини. С. 149.

References:

1. Ukrainska asotsiatsiia vlasnykiv zbroi (2015). Tsikavi doslidi: Zhurnalist huliav zi zbroieiu tsentrom Rivnogo [Interesting Experiences: A journalist walking with weapons at the center of Rivne]. URL: https://zbroya.info/uk/blog/12610_tsikavi-doslidi-zhurnalist-guliyav-zi-zbroieiu-tsentrom-rivnogo/
2. Ukrainska asotsiatsiia vlasnykiv zbroi (2015). Ystoryia zapreta na noshenye oruzhyia v Brytanyu y rezultat... [The story of the ban on carrying weapons in Britain and the result...]. URL: https://zbroya.info/ru/news/38448_istoriia-zapreta-na-noshenie-oruzhiia-v-britanii-i-rezultat/
3. Ukrainska asotsiatsiia vlasnykiv zbroi (2015). Tsikava statystyka pro volodinnia zbroieiu v Ssha [Interesting US weapons possession statistics]. URL: https://zbroya.info/uk/blog/6291_tsikava-statistika-pro-volodinnia-zbroieiu-v-ssha/
4. Ukrainska asotsiatsiia vlasnykiv zbroi (2015). Yak khoplofoby manipuluyut statystychnymy danymy pro zbroiu i vbivstva [How are haplophobes manipulating statistics on weapons and murders]. URL: https://zbroya.info/uk/blog/6805_yak-khoplofobi-manipuluyut-statistichnimi-danimi-pro-zbroiu-i-vbivstva/
5. Fris Pavlo (2015). Pravo hromadian na zbroiu: pro et contra [The right of citizens to arms: pro et contra]. Informatsiinyi portal KhPH Prava liudyny. *Nashe pravo*, no. 5, pp. 77–85. URL: <http://khp.org/index.php?id=1443619790>
6. Sokha S.S. (2017). Stattia N rozdilii II Konstytutsii Ukraini «Pravo na volodinnia zbroieiu» [Article N of Section II of the Constitution of Ukraine "The Right to Own Weapons"]. Zbirka tez naukovykh dopovidei i povidomlen Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii (27-28 zhovtnia). Kharkiv : Prava liudyny, p. 149.